



Original Article

Effects of Differential Detection of the Crime of Smuggling Goods and Currency

Abolfazl Mozhdehi-Pour¹, Alireza Millani² , Ahmad Ramezani³

ABSTRACT

The smuggling of goods and currency is a complex, multifaceted phenomenon with profound and far-reaching impacts on the economic, security, and social stability of countries. In this context, each country's legal system serves as a primary instrument in combating this organized crime, necessitating the development of precise and effective mechanisms capable of addressing such illicit activities while respecting legal standards and ensuring justice. Within the Iranian legal framework, the law aimed at combating the smuggling of goods and currency seeks to respond adequately to the scope and complexity of this crime through the establishment of specialized structures distinct from those used for other offenses. This research sets forth several key objectives: First, to examine and analyze the substantive and procedural distinctions between the detection processes for smuggling and those for other general crimes. Second, to evaluate the subsidiary jurisdictions and specialized authorities granted to detection agencies during various stages of litigation—including preliminary investigations, initial adjudication, and appeals. Third, to critically assess the legal implications stemming from the implementation of these differential mechanisms within the criminal justice system. Fourth, to identify existing legal challenges and gaps and propose practical solutions aimed at enhancing the effectiveness of anti-smuggling efforts while safeguarding citizens' rights. This study adopts a descriptive-analytical approach, relying on a comprehensive review of library resources, including statutory laws, judicial rulings, and advanced legal perspectives. Data were collected through qualitative content analysis of relevant legal documents, specifically the Anti-Smuggling of Goods and Currency Law and its executive regulations. To elucidate the distinctions inherent in the smuggling detection system, a comparative analysis was conducted with mechanisms used for general crimes such as theft and fraud. The selection criteria for sources prioritized scientific credibility, including reputable international articles, legal reference texts, and review of appellate decisions. The distinctive features of smuggling—such as its organized structure, cross-border dimensions, and significant economic impact—have compelled legislators to adopt a specialized approach through the design of differential mechanisms. These distinctions are evident across all stages of detection, prosecution, and investigation. The findings reveal that Iran's legal system assigns 18 different agencies with varying authorities as detection entities, categorized into two primary groups: agencies with full judicial enforcement powers—such as the police—and those lacking such powers, which operate strictly within their organizational mandates. The key distinction lies in the scope of authority; the latter group does not possess fundamental

How to Cite: Mozhdehi-Pour, Abolfazl, Millani, Alireza, Ramezani, Ahmad, "Effects of Differential Detection of the Crime of Smuggling Goods and Currency", Legal Research, Vol. 28, No. 110, 2025, pp:263-280.

DOI: <https://doi.org/10.48308/jlr.2023.229669.2377>

Received: 14/05/2023-Accepted: 18/12/2023

1. Ph.D. Candidate, Faculty of Humanities, Islamic Azad University: Shahr-e-Quds Branch, Tehran, Iran

2. Assistant Professor, Faculty of Humanities, Islamic Azad University: Islamshahr Branch, Tehran, Iran

Corresponding Author Email: alirezamillani@yahoo.com

3. Assistant Professor, Faculty of Law, University of Science & Culture, Tehran, Iran



Copyright: © 2024 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

powers such as asset seizure or premises closure. A notable discovery is the special authority granted to detection officers during litigation, including their active participation in adjudication, their right to defend detection reports, and their ability to appeal acquittal rulings. Moreover, the value of goods detected plays a critical role in case disposition; for instance, goods below a specific threshold can be directly seized by detection agencies. Data analysis indicates that these differential mechanisms have improved the efficiency of detection and adjudication processes. However, certain practices may conflict with fundamental principles of fair trial, such as presumption of innocence and the prohibition of double jeopardy. This situation shows the necessity to revise relevant regulations, especially regarding the scope of detection officers' powers, to balance the effectiveness of anti-smuggling efforts with the protection of the accused person rights. The findings suggest that the legal system for combating smuggling of goods and currency, by establishing specialized mechanisms, has adopted a tailored and efficient approach to combat smuggling—an organized crime with complex characteristics. Differentiating the jurisdictions of detection agencies, assigning special authorities to officers, and establishing dedicated bodies have contributed to more effective detection and prosecution. Nevertheless, some mechanisms—particularly the extensive powers granted to detection officers and their role in appeals—may conflict with core principles of fair trial and accused person's rights. While the necessity of rigorous enforcement is clear, it must not come at the expense of violating individuals' constitutional rights. Balancing the operational effectiveness of the anti-smuggling system with the safeguarding of fundamental rights requires a careful program of regulatory reforms, particularly concerning the scope of detection officers' authority and procedural guarantees for defense rights.

KeyWords: Goods and Currency Smuggling, Differential Detection, Law Enforcement Authorities, Prevention.



جلوه‌های کشف افتراقی جرم قاچاق کالا و ارز

ابوالفضل مژده‌پور^۱، علیرضا میلانی^۲، احمد رمضانی^۳

چکیده

با توجه به اهمیت و ضرورت کشف قاچاق کالا و ارز قانونگذار ضوابط خاصی را برای کشف قاچاق کالا و ارز مقرر نموده که این ضوابط با ضوابط عام ناظر به کشف سایر جرایم متفاوت است. مقنن دستگاه‌های مختلفی را برای کشف قاچاق کالا و ارز احصا نموده که برخی از این دستگاه‌ها کاشف ضابط و برخی صرفاً کاشف محسوب می‌شوند. همین تمایز سبب شده مقنن وجوه افتراقی خاصی پیرامون کشف قاچاق کالا و ارز پیش‌بینی نماید که این ضوابط از یک طرف با قواعد عمومی حاکم بر کشف سایر جرایم متفاوت بوده و از طرف دیگر تمایزاتی میان کشف کاشفین ضابط و کاشفینی که ضابط نیستند قائل شده است. از دیگر وجوه افتراقی حاکم بر کشف قاچاق کالا و ارز ایجاد صلاحیت تبعی برای کاشفین به واسطه کشف صورت گرفته است. از مهم‌ترین جلوه‌های این صلاحیت حضور در مراحل تجدید نظر و اعاده دادرسی و دفاع از کشف و صورت جلسه کشف خود، اعتراض به آرای متضمن براءت و تعیین تکلیف پرونده‌های قاچاق کالا و ارز است که در سایر جرایم چنین صلاحیت و اختیاری برای ضابطین و کاشفین وجود ندارد. در این مقاله علاوه بر تبیین اصول حاکم بر رفتار کاشفین قاچاق کالا و ارز به جنبه‌های افتراقی کشف قاچاق کالا و ارز با سایر جرایم و همچنین صلاحیت تبعی استثنایی کاشفین این حوزه پرداخته می‌شود.

کلید واژگان: قاچاق کالا و ارز، کشف افتراقی، ضابط، پیشگیری.

استناد به این مقاله: مژده‌پور، ابوالفضل، میلانی، علیرضا، رمضانی، احمد، «جلوه‌های کشف افتراقی جرم قاچاق کالا و ارز»، فصلنامه تحقیقات حقوقی، دوره ۲۸، شماره ۱۱۰، تیر ۱۴۰۴، صص: ۲۶۳-۲۸۰.

DOI: <https://doi.org/10.48308/jlr.2023.229669.2377>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۲۴ - تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۹/۲۷

۱. دانشجوی دکتری، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی: واحد شهر قدس، تهران، ایران

۲. استادیار، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی: واحد اسلام‌شهر، تهران، ایران

/ایمیل نویسنده مسئول: alirezamillani@yahoo.com

۳. استادیار، دانشکده حقوق، دانشگاه علم و فرهنگ، تهران، ایران

Copyright: © 2024 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

مقدمه

قاچاق کالا و ارز پدیده چندوجهی است که اثرهای مخرب اقتصادی، فرهنگی و امنیتی به دنبال دارد. بنا به آمار رسمی اعلام شده توسط ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز به‌عنوان مرجع برآورد حجم قاچاق در کشور، حجم قاچاق کالا و ارز در سال ۱۴۰۰ حدود ۱۳ میلیارد دلار برآورد شده است با توجه به آثار سوء قاچاق کالا و ارز مقام معظم رهبری در فرمان^۱ خود خطاب به رئیس‌جمهور وقت پیرامون ضرورت مبارزه با قاچاق کالا و ارز مقرر نموده است که کالاهای قاچاق باید از پیش از مبادی ورودی به کشور تا محل عرضه آن در بازار آماج انواع اقدامات قرار گیرند. اولین و مهم‌ترین حلقه از مبارزه با قاچاق کالا و ارز در کشف کالاهای قاچاق نمود دارد و کشف کالاهای قاچاق به نوعی زیر بنای مبارزه با قاچاق کالا و ارز محسوب می‌شود. قانونگذار با عنایت به این موضوع در قوانین مختلف دستگاه‌های مختلفی را به‌عنوان دستگاه کشف قاچاق کالا و ارز مشخص کرده است. تا اینکه در سال ۱۳۹۲ در راستای تنقیح قوانین و مقررات پرهیز از ایجاد تشتت در مضوعات مرتبط با کشف قاچاق کالا و ارز، دستگاه‌های مختلف صلاحیتدار کشف قاچاق کالا و ارز را به‌صراحت در ماده ۳۶ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مشخص نموده است. این تنوع دستگاه کشف، کشف علمی قاچاق کالا را به دنبال دارد؛ چراکه دستگاه‌های اجرایی کشف موضوع ماده مرقوم با توجه به حیطه و شرح وظایف مشخص خود به‌صورت تخصصی به کشف کالاهای موضوع فعالیت خود اقدام می‌کنند. از آنجا که کشف قاچاق کالا و ارز در چهارچوب کشف جرم و تحقیقات مقدماتی تعریف می‌شود، دستگاه‌های کشف قاچاق کالا و ارز باید علاوه بر ضوابط عام حاکم بر تحقیقات مقدماتی ضوابط خاص مقرر در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز را نیز در کشف قاچاق کالا و ارز رعایت کنند. مطابق ماده ۴۰ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، ضابطین مکلفاند در مبارزه با جرایم قاچاق طبق قانون آیین دادرسی کیفری رفتار کنند. با توجه به وجوه افتراقی کشف قاچاق کالا و ارز نسبت به سایر جرایم، ضابطین و کاشفین مکلفاند علاوه بر تکلیف مذکور قواعد خاص مقرر در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز را نیز رعایت کنند.

در خصوص ضرورت کشف و مقابله با قاچاق کالا و ارز و دستگاه‌های ذی صلاح در این حوزه و موضوعات مرتبط با آن پژوهش‌هایی با تلاش محققان این حوزه چاپ و منتشر شده است. دکتر جعفر صادق منش (۱۳۹۸) در کتاب *ضابطان قضایی* وظایف کلی ضابطان دادگستری مورد بررسی قرار داده است. جناب آقای عباس مرادی (۱۳۹۷) در مقاله «افزایش خطر کشف فناوریانه، رویکرد نوین برای پیشگیری از قاچاق» به این نتیجه می‌رسد که علاوه بر اقدامات انتظامی روش‌های فناوریانه در دو راهبرد «نرم» و «سخت» از قبیل آگاه‌سازی سایبری، بهبود فرایندها، سامانه اطلاعات جغرافیایی، شناسایی از طریق فرکانس رادیویی، فناوری پرتو ماورای بنفش و دوربین‌های مداربسته، موجبات افزایش کشف کالای قاچاق کالا را فراهم می‌سازد. آقایان سهراب محمدی و ابوطالب منفرد (۱۳۹۶) در مقاله خود با موضوع نقش ناجا در مقابله با قاچاق کالا و ارز به بررسی نقش ناجا در مبارزه با قاچاق کالا و ارز، مبانی و ضرورت ورود ناجا به مبارزه با قاچاق کالا و ارز، نقش و جایگاه ناجا در فرایند مبارزه با قاچاق کالا و ارز، پیامدها و تبعات آن بر ساختارهای اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی کشور پرداخته‌اند. پژوهش «نقش پیشگیری وضعی در قاچاق کالا و ارز» به قلم آقایان حسین طالبیان و امین الیاس‌وند (۱۳۹۷) به نقش پیشگیری وضعی در کاهش قاچاق کالا و ارز پرداخته و آن را در دو بعد مورد بررسی قرار داده است؛ مبحث اول آن به نظام اقتصادی و راهکارهای موجود در پنج مؤلفه با مصادیق مربوطه اختصاص دارد و در مبحث دوم، نظام گمرکی تبیین و راهکارهای مرتبط به آن در جهت کاهش قاچاق کالا و ارز احصا شده است. جناب آقای محسن رضایی و سرکار خانم شادی عظیم‌زاده (۱۳۹۷) در مقاله خود با عنوان «تبیین نقش تعاملات پلیس در پیشگیری از

^۱. فرمان مقام معظم رهبری درمورد مبارزه با قاچاق کالا و ارز. خطاب به رئیس‌جمهور، ۱۳۸۱.

شکل‌گیری باندهای قاچاق کالا» به این نتیجه می‌رسند که پلیس برای رسیدن به وضعیت مطلوب در پیشگیری از شکل‌گیری باندهای قاچاق کالا و همچنین نقش‌آفرینی در افزایش توان اقتصاد مقاومتی و تقویت اقتصاد ملی باید مؤلفه‌های تعامل با قوه مجریه و مؤلفه تعامل و با نیروهای مسلح را در دوره کوتاه‌مدت میان‌مدت و بلندمدت تقویت و اجرایی کند.

اصول و قواعدی در فرایند دادرسی قضایی وجود دارد که رعایت آنها در همه مراحل دادرسی کیفری و برای همه مقامات و مأموران و دست‌اندرکاران نظام عدالت کیفری به‌ویژه ضابطین لازم است و پایه‌های اصلی قوانین شکلی و ماهوی ناظر بر مدیریت رفتار حرفه‌ای ضابطان را شکل می‌دهد. در پژوهش حاضر، اصول کلی حاکم بر رفتار کاشفین قاچاق کالا و ارز مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است که رعایت این اصول توسط کاشفین علاوه بر حفظ حقوق جامعه و بیت‌المال، رعایت حقوق متهم را نیز به دنبال خواهد داشت. این اصول کلی راهنمایی مناسب برای انتخاب بهینه در کشاکش تفسیر و فهم مناسب از اراده مقنن در لایه‌های قوانین شکلی و ماهوی است. در این پژوهش برخلاف پژوهش‌های سابق، که صرفاً وظایف کلی و قانونی ضابطین را مورد تصریح قرار داده‌اند و تفکیکی میان صلاحیت کاشفین و ضابطین قاچاق کالا و ارز قائل نشده‌اند، وظایف و اقدامات کاشفین ضابط و کاشفینی که صرفاً کاشف قاچاق کالا و ارز هستند و صلاحیت عام ضابطین قضایی را ندارند، مورد تبیین قرار گرفته، همچنین وجوه تمایز صلاحیت کاشفین قاچاق کالا و ارز با کاشفین سایر جرایم و آثار این تفکیک صلاحیت مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. روش پژوهش حاضر تحلیلی-توصیفی از نوع کاربردی بوده که با استفاده از منابع کتابخانه‌ای، قوانین و مقررات، پایان‌نامه‌ها و مجلات علمی گردآوری شده و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. در پژوهش حاضر پس از تبیین اصل کلی حاکم بر رفتار کاشفین قاچاق کالا و ارز، انواع دستگاه‌های کاشف ضابط و دستگاه‌هایی که صرفاً کاشف قاچاق کالا و ارز هستند و حدود صلاحیت هر مرجع و سازکار تشخیص این مراجع مورد تصریح قرار گرفته، سپس تکالیف و وجوه افتراقی صلاحیت کاشفین قاچاق کالا و ارز مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

۱. اصول کلی حاکم بر عملکرد کاشفین قاچاق کالا و ارز

شکل‌گیری فرایند دادرسی کیفری بر پایه اصول و مبانی خواهد بود که نه تنها استمرار و قانون‌مندی این فرایند را به دنبال خواهد داشت، بلکه صحت و اعتبار تحقیقات و ادله جمع‌آوری شده در این فرایند را تضمین خواهد کرد.^۱ رعایت این اصول در مراحل کشف و تشکیل پرونده قاچاق کالا و ارز علاوه بر ممانعت از تشکیل بی‌ضابطه پرونده‌های قاچاق کالا و ارز و خلل در روند تجارت کشور، کشف علمی جرایم و تضمین رعایت حقوق متهمین این حوزه را به دنبال خواهد داشت.

۱.۱. لزوم رعایت اصل عدالت در کلیه مراحل تحقیقات مقدماتی

یکی از اصول اولیه و مسلّم حقوق جزا، اصل قانونی بودن جرایم و مجازات‌هاست و منظور از این اصل به‌طور خلاصه این است که: اولاً: هیچ عملی جرم نیست، مگر آنکه قبلاً از طرف مقنن به این صفت شناخته شده باشد؛ دوماً: هیچ مجازاتی ممکن نیست مورد حکم قرار گیرد، مگر آنکه قبلاً از طرف مقنن برای همان جرم وضع شده باشد؛ سوماً: هیچ محکمه‌ای صالح برای رسیدگی به جرمی نیست، مگر آنکه قانون، صلاحیت آن محکمه را برای رسیدگی به آن جرم شناخته باشد؛

۱. صادقی، محسن، *اصول حقوقی و جایگاه آن در حقوق موضوعه*، تهران: میزان، ۱۳۸۴، ص ۶۷.

چهارماً: هیچ حکمی از محکمه صالح علیه متهمی صادر نخواهد شد، مگر پس از رسیدگی و محاکمه، آن هم در شرایط پیش‌بینی شده در قانون صورت گیرد. به نظر می‌رسد این اصل خود جزئی از اصل قانونی بودن حقوق جزاست و اصل قانونی بودن جرایم و مجازات ممکن است این توهم را به وجود آورد که این اصل فقط در حقوق جزای ماهوی مؤثر است و در سایر قسمت‌ها از جمله آیین دادرسی کیفری تأثیری ندارد، درحالی‌که در آیین دادرسی کیفری هم اقدامات و رسیدگی‌ها و سایر موارد باید طبق مقررات و اصول قانونی باشد. اساساً اصل قانونی بودن جرم و مجازات پایه و اساس حقوق کیفری است که شامل کلیه مراحل تحقیق، تعقیب، محاکمه و اجرای حکم نیز می‌شود. اصل عدالت زیربنای همه امور تکوینی و تشریعی، فعالیت‌های فردی و اجتماعی، قضایی و غیرقضایی، تقنینی و اجرایی، دولتی و خصوصی در همه ابعاد زندگی است.^۱ مهم‌ترین جلوه‌های رعایت اصل عدالت در رفتار کاشفین قاچاق کالا و ارز می‌توان به پرهیز از کشف و تشکیل پرونده بی‌ضابطه، فراهم کردن زمینه دسترسی و ارائه اسناد مثبت و ورود قانونی کالا توسط متهم و پرهیز از رفتار تبعیض‌آمیز با متهمین است.

۱.۲. اصل برائت به عنوان پشتوانه رعایت حقوق متهم

یک طرف دعوای عمومی و در واقع طرف اصلی آن فردی است که به نمایندگی از طرف کل جامعه اقدام به تعقیب متهم به عنوان طرف دوم دعوای مزبور می‌کند. طرف اصلی دعوای عمومی، حسب طبیعت نمایندگی‌اش از تمامی امکانات لازم برای تعقیب و در نهایت به مجازات رساندن متهم برخوردار است و برای این منظور قوای قهریه لازم را برای احضار، جلب متهم و به اجرا گذاشتن مجازات در مورد وی در اختیار دارد.^۲ متهم در مقابل تمامی امکاناتی که کاشفین متعدد قاچاق کالا و ارز از آن برخوردارند، از جمله کشف جرم، تحقیقات مقدماتی، حضور در دادگاه، اعتراض به آراء، صرفاً از یک امکان برخوردار است که از آن به اصل برائت تعبیر می‌شود. با توجه به این اصل، هیچ شخصی را نمی‌توان به اتهام قاچاق کالا و ارز مورد تعقیب قرار داد، مگر اینکه با اسناد و دلایل کافی در مظان اتهام باشد و با اجازه قانون امکان تعقیب متهم وجود داشته باشد.

۱.۳. اصل قانونی بودن کشف و دادرسی قاچاق کالا و ارز

به موجب این اصل که به دلیل اهمیت آن علاوه بر اصل ۳۶ قانون اساسی و ماده ۱۲ قانون مجازات اسلامی، در ماده ۲ قانون آیین دادرسی کیفری نیز به آن تصریح شده، عملکرد مقامات عرصه دادرسی کیفری، طرز رسیدگی و فرایند دادرسی باید به موجب قانون تعیین شود. از مهم‌ترین نتایج اصل قانونی بودن در حوزه کشف قاچاق کالا و ارز اینکه متوقف نمودن و بازرسی از وسایل نقلیه، که ظن قوی به حمل کالا یا ارز قاچاق یا ارتکاب قاچاق کالا و ارز در مورد آنها وجود دارد، باید به موجب ضوابطی باشد که از قبل مشخص شده است، در اختیار ضابطین قرار گرفته باشند. در راستای اجرای اصل قانونی بودن کشف در حوزه قاچاق کالا و ارز مقنن در ماده ۴۲ مکرر قانون اصلاح قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مقرر کرده است که مصادیق و شرایط تشخیص ظن قوی از جمله عبور از مبادی غیررسمی، دست‌کاری پلمب گمرکی بارگنج،

۱. صادق‌منش، جعفر، *ضابطان قضایی (وظایف، اختیارات و مسئولیت‌ها)*، تهران: مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضائیه، ۱۳۹۸، ص ۱۹.

۲. رحمدل، منصور، «قاچاق کالا و ارز از دیدگاه حقوق کیفری ایران، با تکیه بر مصوبه سال ۱۳۷۴ مجمع تشخیص مصلحت نظام»، *مجله پژوهش‌های حقوقی*، دوره ۵، شماره ۱۰، ۱۳۸۵، ص ۱۶۶.

خروج یا انحراف غیرمترعارف از مسیر تعیین شده، اطلاعات ارسالی از سوی سامانه‌های هوشمند، توسط ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز تهیه می‌شود و پس از تأیید توسط رئیس قوه قضائیه به تصویب هیئت وزیران می‌رسد. تبیین ضابطه برای کشف قاچاق کالا و ارز علاوه بر اینکه از تشکیل بی‌رویه پرونده و اخلاف در روند تجارت کشور جلوگیری می‌کند، رعایت حقوق متهمین را به دنبال دارد.

۱.۴. اصل قانونی بودن رسیدگی به پرونده‌های قاچاق کالا و ارز

یکی از اصول بنیادین در حقوق کیفری، اصل قانونی بودن جرایم و مجازات‌هاست.^۱ قانون‌گذاری‌های متفاوت این اصل را یا در قوانین جزایی یا در قوانین اساسی یا همچون حقوق ما در هر دو گنجانیده‌اند. اعمال این اصل در یک شکل عام و تعیین‌کننده در اروپا و در انقلاب کبیر ظاهر شده است و از بعد بین‌المللی مواد ۷ و ۸ اعلامیه جهانی حقوق بشر و شهروند ۱۷۸۹ و همچنین مواد ۱۰ و ۵۱ اعلامیه جهانی حقوق بشر ۱۹۴۸ به بیان این اصل پرداخته‌اند. در قوانین کشور ما نیز اصل ۳۶ قانون اساسی و ماده ۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ با بیان اینکه: هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون برای آن مجازات تعیین شده است، جرم محسوب می‌گردد، به بیان این اصل پرداخته‌اند. در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز یک صلاحیت استثنایی به دستگاه‌های کشف جهت تعیین تکلیف پرونده‌های قاچاق کالا و ارز واگذار شده است. مطابق ماده ۲۱ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز دستگاه‌های کشف در پرونده‌های با مبلغ کمتر از ۵۰ میلیون ریال، که توسط خود آنها ارزش‌گذاری می‌شود، می‌توانند نسبت به تعیین تکلیف پرونده‌های قاچاق کالا و ارز اقدام کنند. در واقع صلاحیت دستگاه‌های کشف در این ماده استثنایی بر صلاحیت سازمان تعزیرات حکومتی قلمداد می‌شود.

۱.۵. اصل مصونیت حریم خصوصی اشخاص از هر گونه تعرض

تعیین حدود اختیارات و وظایف ضابطان دادگستری باید به گونه‌ای باشد که در عین حفظ امنیت و نظم عمومی، به حقوق اشخاص به‌ویژه حق حریم خصوصی آنها تا حد امکان خدشه‌ای وارد نشود. مطابق اصل بیست دوم قانون اساسی، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است، مگر در مواردی که قانون تجویز می‌کند. از مهم‌ترین نتایج اصل مصونیت حریم خصوصی از هرگونه تعرض این است که در موارد شک و تردید در جواز یا عدم جواز اقدامات ضابطین و نبود صراحت قانونی اصل ممنوعیت خواهد بود نه جواز. در پرونده‌های قاچاق کالا و ارز مانند سایر جرایم تمایزی در رعایت اصل مصونیت حریم خصوص از تعرض وجود ندارد و کاشفین در صورت دلالت قرائن و امارات قوی بر وجود کالا و یا ارز قاچاق می‌توانند پس از کسب مجوز بازرسی از مرجع صالح رسیدگی‌کننده به انبارها و اماکن و مستغلات محل اختفا یا نگهداری کالا یا ارز قاچاق وارد شوند و حتی‌المقدور با حضور صاحب محل نسبت به بازرسی محل و کشف قاچاق اقدام کنند و نباید بدون مجوز به حریم خصوص اشخاص متعرض شوند.

۱.۶. اصل سرعت در انجام وظیفه قانونی توسط کاشفین

از آنجا که قاچاق کالا و ارز پدیده چند وجهی است و اثرات مخرب اقتصادی، امنیتی و فرهنگی به دنبال داشته و شگردهای ارتکاب آن به فراخور شرایط زمانی و مکانی متغیر است، ضرورت دارد به‌منظور کاهش اثرهای مخرب این پدیده، کاشفین با استفاده از ابزارهای کارآمد و به‌روز نسبت به شناسایی سریع عاملان قاچاق کالا و ارز اقدام کنند. پاسخ سریع

۱. خالقی، علی، *آیین دادرسی کیفری*، جلد ۱، تهران: شهر دانش، ۱۳۹۹، ص ۵۰.

ضابطان اثرات پیشگیرانه به دنبال خواهد داشت. مطابق ماده ۴۱ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز ضابطین مکلفاند بلافاصله و در صورت عدم دسترسی ظرف بیست و چهار ساعت از زمان دستگیری، ضمن نظر قراردادن متهم، پرونده تنظیمی را نزد مرجع صالح ارسال کنند. همچنین در مواردی که دستگاه‌های کاشف فاقد اختیارات ضابطین دادگستری باشند، موظف‌اند پس از کشف بلافاصله با تنظیم صورت جلسه کشف موضوع را جهت اقدام قانونی به ضابطین یا مراجع ذی صلاح اطلاع دهند.

۲. مراجع صلاحیت‌دار کشف قاچاق کالا و ارز

کشف قاچاق کالا و ارز از ضوابط خاصی تبعیت می‌کند که می‌توان آن را کشف افتراقی نامید.^۱ وجه تسمیه کشف قاچاق کالا و ارز با سایر جرایم ناظر به برخی قواعد اختصاصی است که با کشف سایر جرایم متفاوت است. این تفاوت‌ها را می‌توان در تنوع دستگاه‌های کاشف، تفاوت در اختیارات دستگاه‌های کاشف و ضابط، تفاوت در انجام تحقیقات مقدماتی و اختیارات کاشفین و ضابطین در مراحل دادرسی تبیین نمود. مطابق بند (ض) ماده یک قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز دستگاه اجرایی موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری، که به موجب این قانون و سایر قوانین و مقررات، وظیفه مبارزه با قاچاق کالا و ارز و کشف آن را برعهده دارد، دستگاه کاشف قاچاق کالا و ارز قلمداد می‌شود. همچنین ضابطین نیز در حدود وظایف محوله قانونی خود نیز کاشف محسوب می‌شوند. بنابراین در یک تقسیم‌بندی کلی کاشفین قاچاق کالا و ارز را می‌توان به دستگاه‌های ضابط کشف قاچاق کالا و ارز و دستگاه‌هایی که صرفاً کاشف قاچاق کالا و ارز هستند، تقسیم‌بندی نمود.

۲.۱. تفکیک کاشفین قاچاق کالا و ارز به واسطه اختیارات قانونی

۲.۱.۱. صلاحیت و تنوع دستگاه‌های کاشف قاچاق کالا و ارز

مطابق ماده ۳۶ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز دستگاه‌های زیر در حدود وظایف محوله قانونی، کاشف در امر قاچاق محسوب می‌شوند:

الف. وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

ب. وزارت جهاد کشاورزی

پ. گمرک جمهوری اسلامی ایران در محدوده اماکن گمرکی

ت. سازمان حمایت مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان

ث. سازمان حفاظت محیط زیست

ج. سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی

چ. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

ح. شرکت ملی پخش فرآورده‌های نفتی ایران

خ. شرکت سهامی شیلات ایران

د. شرکت دخانیات ایران

۱. معصومی، سیدعلی، «سازوکار پیشگیری و کاهش جمعیت کیفری»، مجله اقتصاد پنهان، شماره ۲۰، ۱۳۹۹.

دستگاه‌های کاشف قاچاق کالا و ارز صرفاً در حدود شرح وظایف مصوب و موازین مقرر در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز صلاحیت کشف و تشکیل پرونده را برعهده دارند و از تمامی اختیارات ضابطین دادگستری در کشف و انجام تحقیقات مقدماتی برخوردار نیستند. به عنوان مثال امکان توقیف و تحت نظر قرار دادن متهمین و پلمپ محل نگهداری کالاهای قاچاق برای مأموران دستگاه‌های کاشف وجود ندارد، لیکن اختیاراتی نظیر کشف جرم و تخلف قاچاق، بازرسی کالا که مقدمه کشف محسوب می‌شود، اعلام جرم و انجام تحقیقات لازم برای حفظ ادله و توقیف کالای موضوع قاچاق را بر عهده دارند. در خصوص اختیار توقیف کالا توسط دستگاه‌های کاشف دو نظریه وجود دارد که برخی به وجود این اختیار برای دستگاه کاشف قائل‌اند و برخی دیگر اصل بر فقدان این اختیار می‌دانند و توقیف کالا را صرفاً جزء صلاحیت ضابط می‌دانند و نه کاشف.^۱ از نظر تحلیل حقوقی نظریه دوم صحیح‌تر به نظر می‌رسد. البته در عمل برخی دستگاه‌های کاشف این اختیار را برای خود قائل‌اند و برخی نیستند؛ لذا بهتر است قانونگذار در جهت رفع ابهام اختیار کاشفین را دقیقاً مشخص کند. همچنین در مواردی که کشف قاچاق توسط یکی از دستگاه‌های کاشف و نیاز به اموری چون جلوگیری از فرار متهم یا تحت نظر قرار دادن وی باشد، دستگاه کاشف مزبور باید از ضابطین بخواهد چنین اموری را انجام دهند. ذکر این نکته ضروری است که اساساً دستگاه‌های کاشف قاچاق کالا و ارز صرفاً در چهارچوب وظایف و حیطه مسئولیت خود با توجه به شرایط مکانی و زمانی کاشف قاچاق کالا و ارز محسوب می‌شود و حق مداخله و کشف عمومی کلیه کالاهای قاچاق را ندارند. در واقع قانونگذار با تصریح و تفکیک دستگاه‌های کاشف به سمت افتراقی و تخصصی نمودن کشف قاچاق کالا و ارز قدم برداشته است.

۲.۱.۲. سازوکار تشخیص ضابطین قاچاق کالا و ارز

مطابق حکم مقرر در تبصره ماده ۳۶ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز ضابطین در حدود وظایف محوله قانونی خود کاشف محسوب می‌شوند. همچنین مطابق ماده ۲۸ آیین دادرسی کیفری ضابطان دادگستری مأمورانی هستند که تحت نظارت و تعلیمات دادستان در کشف جرم، حفظ آثار و علائم و جمع‌آوری ادله وقوع جرم، شناسایی، یافتن و جلوگیری از فرار و مخفی شدن متهم، تحقیقات مقدماتی، ابلاغ اوراق و اجرای تصمیمات قضایی، به موجب قانون اقدام می‌کنند. قانون آیین دادرسی کیفری ضابطین را به دو گروه عام و خاص تقسیم نموده است. ضابطین عام: صلاحیت رسیدگی به انواع جرایم را دارند، مگر آنکه به واسطه قانون برای رسیدگی به آن جرم، منع شده باشند و شامل افسران و فرماندهان آموزش‌دیده نیروی انتظامی می‌باشند. مطابق بند ۸ ماده ۴ قانون نیروی انتظامی مصوب ۱۳۶۹/۰۴/۲۷ نیروی انتظامی وظیفه کشف جرم و مبارزه با قاچاق کالا و ارز را برعهده دارد. برخلاف ضابطین عام، ضابطین خاص صلاحیت رسیدگی به جرمی را ندارند، بلکه صلاحیت آنها رسیدگی به بعضی از جرایم به موجب قانون است که اصطلاحاً به این دسته از انواع ضابطین، ضابط دادگستری نیز گفته می‌شود. از مهم‌ترین ضابطان خاص حوزه قاچاق کالا و ارز وزارت اطلاعات است که به موجب ماده ۳۹ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز در پرونده‌های قاچاق کالان ضابط و کاشف قلمداد می‌شود. سازمان اطلاعات سپاه به موجب ماده یک اساسنامه سپاه پاسداران، در صورتی که قاچاق به قصد مقابله با نظام صورت پذیرد و همچنین مأموران یگان حفاظت گمرک‌های کشور به موجب ماده ۳۷ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز در محدوده اماکن گمرکی ضابط خاص قاچاق کالا و ارز قلمداد می‌شوند. ضابطین دیگری نیز وجود دارند که در حیطه وظایف محوله از امر قاچاق کاشف و ضابط قلمداد می‌شوند؛ از جمله، مأموران جنگلبانی در حوزه قاچاق چوب، هیزم و زغال، مأموران شکاربانی در

۱. سیاه‌بیدی کرمانشاهی، سعید و حسام ابراهیم‌وند، *محشای قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز*، تهران: مجد، ۱۳۹۷، ص ۳۷۷.

حوزه قاچاق حیوانات، مأموران اداره پست در خصوص کشف قاچاق در محموله‌های پستی، در هر صورت ملاک اصلی برای کشف و ضابط خاص بودن در امر قاچاق حدود وظایف محوله قانونی است. مطابق ماده ۳۰ قانون آیین دادرسی کیفری احراز عنوان ضابط دادگستری منوط به فراگیری مهارت‌های لازم با گذراندن دوره‌های آموزشی زیر نظر مجمع قضایی و تحصیل کارت ویژه ضابطان دادگستری است. در خصوص حکم تعمیم این ماده به کاشفین قاچاق کالا و ارز ابهام وجود دارد؛ چرا که از یک طرف وظیفه آموزش و نظارت بر کاشفین قاچاق کالا و ارز که اکثراً دستگاه دولتی هستند، بر عهده مرجع قضایی^۱ به واسطه با اصل تفکیک قوا نیست و از طرف دیگر نص قانونی مبنی بر الزام به تحصیل کارت ویژه کاشفیت وجود ندارد و در موارد اجمال باید به قدر متیقن اکتفا نمود و قائل به عدم ضرورت تحصیل کارت مذکور توسط کاشفین شد؛ هرچند بهتر بود با توجه به اختیارات اعطایی به کاشفین قاچاق کالا و ارز این مهم در اصلاحات قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز در نظر گرفته می‌شد.

۳. صلاحیت افتراقی کاشفین قاچاق کالا و ارز

اساساً ضوابط کشف جرم قاچاق کالا و ارز با سایر جرایم فرق دارد؛ چراکه علاوه بر ضابطین عام و خاص که وظیفه اصلی کشف جرایم را برعهده دارند، برخی دستگاه‌های دولتی نیز تحت عنوان دستگاه کاشف وظیفه کشف قاچاق کالا و ارز را بر عهده دارند. یک سری از وظایف کاشفین قاچاق کالا و ارز اعم از کاشف یا ضابط در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مورد تصریح قرار گرفته و یک سری دیگر را باید با مراجعه به سایر قوانین و مقررات موضوعه احصا نمود. مطابق ماده ۵۱ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز در کلیه مواردی که شرایط و ضوابط دادرسی در این قانون پیش‌بینی نشده است، مطابق قانون آیین دادرسی کیفری رفتار می‌شود. اساساً کاشف یا ضابط قاچاق کالا و ارز که در برخی موارد وظایف آنها هم پوشانی پیدا می‌نماید، در حدود وظایف قانونی خود عمل می‌کنند و ملاک اصلی برای تشخیص دایره اختیارات و وظایف هریک از آنها قانون است و در موارد سکوت اصل بر عدم پیش‌بینی اختیارات ضابطین برای مأموران دولتی کشف است؛ چرا که باید در تفسیر و به کار بردن قاعده اذن در شیء اذن در لوازم آن است باید به قدر متیقن اکتفا نمود و قائل به عدم اختیار کاشفین شد.

۳.۱. مکانیزم کشف جرم و تنظیم صورت جلسه کشف قاچاق کالا و ارز

از مهم‌ترین وظایف قانونی که به موجب ماده ۲۸ قانون آیین دادرسی کیفری به ضابطین دادگستری محول شده کشف جرم است. تبصره یک ماده ۴۱ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز بر لزوم داشتن عنوان ضابط دادگستری برای دستگاه‌های کاشف برای انجام تحقیقات مقدماتی موضوع ماده ۳۰ قانون آیین دادرسی کیفری و منع تلویحی مأموران کاشف غیرضابط از دخالت در امر تحقیقات مقدماتی تأیید می‌کند و تصریح دارد در مواردی که دستگاه‌های کاشف فاقد اختیارات ضابطین دادگستری هستند، موظف‌اند بلافاصله با تنظیم صورت جلسه کشف موضوع را جهت اقدام قانونی به ضابطین یا مراجع قضایی اطلاع دهند. همچنین ماده ۳۸ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز به تکلیف قانونی خاص برای دستگاه‌های کاشف غیرضابط مبنی بر گزارش موضوع جرم قاچاق به مقامات قضایی تصریح داشته است؛ به نحوی که این دستگاه‌ها در مواجهه با برخی مصادیق قاچاق فاقد هرگونه صلاحیت رسیدگی و اتخاذ تصمیم اداری بوده و مکلف‌اند شده‌اند تا موضوع را با

۱. نیازپور، امیرحسن، «آموزش ضابطین دادگستری در پرتو قانون آیین دادرسی کیفری»، مجله پژوهش‌های دانش/انتظامی، دوره ۲۴، شماره ۳، ۱۴۰۱، ص ۱۸۱.

ذکر قرائن و امارات مربوطه جهت انجام تعقیب متهمان به مقام قضایی گزارش کنند. گزارش کشف کالای قاچاق مبتنی بر صورت جلسه بدوی کشف کالا است که به صورت فرم چاپی مخصوص متحدالشکل^۱ طراحی و کلیه دستگاه‌های کاشف اعم از کاشف ضابط و کاشف غیرضابط مکلف‌اند پس از کشف نسبت به تنظیم صورت جلسه کشف مطابق اطلاعات مندرج در فرم مخصوص اقدام کنند.

۳.۲. نحوه توقیف اموال مکشوفه و وسایل حمل کالا و ارز قاچاق کالا و ارز

ماده ۴۱ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز وظیفه توقیف کالا به ضابطین واگذار نموده و تبصره این ماده مقرر می‌دارد: در مواردی که دستگاه‌های کاشف فاقد اختیارات ضابطین دادگستری باشند، موظف‌اند پس از کشف بلافاصله با تنظیم صورت جلسه کشف موضوع را جهت اقدام قانونی به ضابطین یا مراجع قانونی اطلاع دهند و به صورت تلویحی به عدم اختیار توقیف توسط دستگاه‌های کاشف اشاره دارد؛ لیکن ماده ۵۳ قانون مذکور به صلاحیت دستگاه‌های کاشف در توقیف تأکید و تصریح می‌کند ضابطین و کاشفین مکلف‌اند کالاهای مکشوفه را که در اجرای قانون توقیف شده‌اند، بلافاصله تحویل سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی کنند. اگر قائل به عدم اختیار کاشفین در توقیف کالای قاچاق باشیم، در واقع اختیار دستگاه کاشف را در حد اعلام جرم قاچاق تقلیل داده‌ایم که در این فرض عملاً دستگاه‌های کاشف با مردم تفاوت چندانی نداشته است؛ چراکه قاچاق دارای جنبه عمومی بوده و هر شخصی می‌تواند اعلام جرم کند. با در نظر گرفتن کلیه ملاحظات و جمع مواد فوق‌الذکر و ضرورت رعایت اصل سرعت در تحقیقات مقدماتی می‌توان قائل به صلاحیت دستگاه‌های کاشف در توقیف کالاهای قاچاق بود. توقیف وسیله نقلیه حامل کالای قاچاق به عنوان وسیله ارتکاب جرم از اقدامات تأمینی است که قانون‌گذار اعمال آن را در صلاحیت یگان‌های کاشف قرار داده است.^۲ با تصویب قانون اصلاح قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز در سال ۱۴۰۱ قانونگذار علاوه بر توقیف وسیله نقلیه حامل کالای قاچاق به عنوان تضمین وصول جزای نقدی با ماهیت تأمینی، به منظور ضبط دائمی وسیله نقلیه به نفع دولت به عنوان مجازات تکمیلی الزامات قانونی پیش‌بینی کرده است. ماده ۲۰ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز علاوه بر اینکه به ضرورت توقیف وسایل نقلیه حامل کالاهای قاچاق تصریح کرده است؛ در صورتی که محکوم‌علیه ظرف ده روز از تاریخ ابلاغ احضاریه اجرای احکام، جریمه نقدی مورد حکم را نپردازد. وسیله نقلیه ضبط و جریمه از محل فروش وسیله نقلیه برداشت می‌شود. با مذاقه در مواد مختلف قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مشخص می‌شود مقنن صلاحیت هم زمان ضابط و کاشف در در توقیف وسیله نقلیه حامل کالای قاچاق را به رسمیت شناخته و هریک از این دستگاه‌ها در حوزه فعالیت خود با رعایت ضوابط قانونی مقرر می‌توانند نسبت به توقیف وسایل حامل کالای قاچاق اقدام کنند.

۳.۳. الزامات پلمپ محل نگهداری کالاهای قاچاق

از یک طرف مطابق ماده ۵۴۳ قانون مجازات اسلامی کتاب تعزیرات، هرگاه محلی یا چیزی برحسب امر مقامات صالح رسمی مهر یا پلمپ شده باشد و کسی عالماً و عامداً آنها را بشکنند یا محو کند یا عملی مرتکب شود که در

۱. صورت جلسه کشف قاچاق کالا و ارز، مطابق حکم مقرر در ماده ۳۱ آیین نامه اجرایی مواد ۵ و ۶ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز به صورت فرم واحد طراحی و در قالب پیوست این آیین‌نامه به کلیه دستگاه‌های کاشف ابلاغ شده است.

۲. آفازاده، علیرضا، *دادرسی کیفری قاچاق کالا در حقوق ایران، ترکیه و عراق*، تهران: مجد، ۱۳۹۵، صص ۱۲۷-۱۳۱.

حکم محو یا شکستن پلمپ تلقی شود، به مجازات مقرر محکوم می‌شود. با توجه به حکم مقرر در این ماده بعضی از سازمان‌ها به موجب قانون اجازه دارند که محل (مکان) یا اشیایی را برای مدت زمان مشخص و یا به‌طور دائم پلمپ کنند. اداره حقوقی قوه قضائیه نیز طی یک نظریه مشورتی اظهار داشته است: کلیه کارمندان دولت در محدوده وظایف خود مقامات رسمی محسوب می‌شوند. با عنایت به ماده مذکور این سؤال مطرح می‌گردد که آیا کاشفین همانند ضابطین به‌صورت همزمان اختیار پلمپ محل نگهداری کالاهای قاچاق را دارند یا خیر؟ درخصوص سؤال مطروحه دو منظر قابل بررسی و تحلیل است: اولاً؛ با تفسیر موسع از ماده مرقوم دستگاه‌های کشف قاچاق کالا و ارز که عموماً دستگاه‌های دولتی و حاکمیتی محسوب می‌شوند، به‌عنوان مقام صالح اختیار پلمپ محل نگهداری کالاهای قاچاق را دارند. ثانیاً؛ اگرچه ماده ۵۴۳ ق.م.ا امکان پلمپ را به مقامات صالح رسمی واگذار نموده، لیکن حیطه اعمال این صلاحیت را قوانین و مقررات موضوعه حوزه فعالیت آنها مشخص می‌کند. در حوزه پلمپ محل نگهداری کالاهای قاچاق ماده ۴۱ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مقرر می‌دارد، هنگام کشف قاچاق ضابطین مکلفاند اموال مکشوفه و وسایل حمل کالا یا ارز قاچاق یا محل نگهداری و اختفای آن را مطابق این قانون حسب مورد توقیف و پلمب کنند. لذا در حوزه قاچاق کالا و ارز صرفاً ضابطین حق پلمپ محل نگهداری کالاهای قاچاق دارند و دستگاه‌های کشف از چنین حقی برخوردار نیستند. با توجه به عدم وجود نص قانونی خاص پیرامون پلمپ محل نگهداری کالاهای قاچاق توسط کاشفین و ضرورت تفسیر مضیق قوانین کیفری نظریه دوم صحیح به نظر می‌رسد.

۳.۴. صلاحیت و ضرورت تعیین ارزش کالاهای قاچاق توسط کاشفین

یکی از جلوه‌های افتراقی کشف قاچاق کالا و ارز بر خلاف سایر جرایم، الزام به تعیین ارزش‌گذاری کالاهای قاچاق با مکانیزم تعریف‌شده در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز توسط دستگاه‌های کشف این حوزه است. مطابق ماده ۵۳ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز دستگاه‌های کشف مکلفاند کالاهای مکشوفه را به همراه صورت‌جلسه کشف و تشخیص ارزش اولیه کالا به سازمان جمع‌آوری و فروش تحویل کنند. همچنین مطابق ماده ۳۱ آیین‌نامه اجرایی مواد ۵ و ۶ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز اطلاعات پرونده‌های قاچاق مشتمل بر اطلاعات و تصویر صورت‌جلسه کشف، توقیف و تشخیص ارزش اولیه کالا یا ارز قاچاق طبق برگه نمونه صورت‌جلسه کشف و اسناد پیوست این آیین‌نامه است. برخلاف قواعد عمومی آیین دادرسی کیفری که تعیین نوع قرار به قاضی رسیدگی‌کننده به پرونده واگذار شده، در پرونده‌های قاچاق کالا و ارز قاضی صرفاً مکلف به صدور قرار وثیقه^۱ بوده و امکان صدور سایر قرارها وجود ندارد.^۲ مبنای صدور قرار وثیقه در جرایم و تخلفات قاچاق کالا و ارز برخلاف سایر جرایم صرفاً بر ارزش اعلامی دستگاه‌های کشف صورت می‌پذیرد. مقنن جهت تسهیل ارزش‌گذاری کالاهای مکشوفه به ظن قاچاق در ماده ۶۲ این قانون مقرر نموده که سازمان مامور وصول درآمدهای دولت فهرست ارزش کالاهای وارداتی را در اختیار دستگاه‌های کشف و ضابط جهت تعیین ارزش اولیه قرار دهد.

۱. تبصره ۲ ماده ۴۱ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز: در پرونده‌های با ارزش بیش از یکصد میلیون ریال صدور قرار وثیقه متناسب با مجازات الزامی است.

۲. اجتهادی، عبدالمجید و علی صفاری، «سیاست کیفری افتراقی در قبال قاچاق کالای سلامت‌محور»، فصلنامه پژوهش‌های دانش انتظامی، دوره ۱۹، شماره ۷۵، ۱۳۹۶، ص ۲۰.

۳.۵. ضرورت حضور در محاکم، دفاع از پرونده و اعتراض به آرای متضمن برائت در پرونده‌های

قاچاق کالا و ارز

یکی از مهم‌ترین جلوه‌های افتراقی تبعی کشف قاچاق کالا و ارز که با کشف سایر جرایم متفاوت است، ایجاد اختیاراتی است که به واسطه کشف قاچاق کالا و ارز به کاشفین این حوزه اعطا شده است. مطابق احکام مقرر در قانون آیین دادرسی کیفری حضور دادستان یا نماینده وی در دادگاه کیفری دو، اختیاری و در دادگاه کیفری یک الزامی است، لیکن مقنن در ماده ۳۰۰ قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ درخصوص حضور دادستان یا نماینده وی، فرضی را پیش‌بینی کرده که اگر دادگاه کیفری دو حضور وی را ضروری تشخیص دهد، در این حالت حضور او در جلسه دادگاه الزامی و در واقع تکلیف قانونی است. در قوانین کیفری اختیاری برای ضابطین جهت حضور در مراحل دادرسی پیش‌بینی نشده است که این موضوع از یک طرف به تبعیت ضابطین از دادستان از حیث وظایفی که به‌عنوان ضابط دارند برمی‌گردد و از طرف دیگر به صدور کیفرخواست توسط دادستان برمی‌گردد که کشف جرم و تحقیقات ضابطین نهایتاً به صدور قرار نهایی توسط دادستان ختم می‌شود و این دادستان است که به نمایندگی از ضابطین از کیفرخواست و همچنین تحقیقات مقدماتی در محاکم دفاع کند. مقنن در جرایم و تخلفات قاچاق کالا و ارز برخلاف سایر جرایم اختیار حضور در محاکم و دفاع از صورت جلسه کشف را برای دستگاه‌های کاشف و ضابط قاچاق کالا و ارز ایجاد می‌کند که این موضوع یکی از جلوه‌های افتراقی کشف قاچاق کالا و ارز قلمداد می‌شود. از جمله مهم‌ترین دلایل واگذاری این اختیار به ارسال مستقیم صورت جلسه کشف توسط کاشفین به مراجع رسیدگی‌کننده بدون صدور کیفرخواست است که تبصره ۲ ماده ۴۹ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز شعب تجدیدنظر ویژه رسیدگی به پرونده‌های قاچاق کالا و ارز موظفانند در ارزش بیش از یک میلیارد (۱.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال به طور مطلق و در پرونده‌های با ارزش یک میلیارد (۱.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال و کمتر در صورت اقتضا، با صدور دستور تعیین وقت رسیدگی، متهم، نماینده دستگاه کاشف و ضابط و نیز سایر اشخاصی را که حضورشان ضروری است احضار کنند. همچنین مطابق تبصره ۲ ماده ۵۰ مکرر ۳ قانون مرقوم در صورت تجویز اعاده ددرسی توسط رئیس قوه قضائیه شعبه رسیدگی‌کننده مکلف است در پرونده‌های با ارزش بیش از یک میلیارد (۱.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال به‌طور مطلق و در پرونده‌های با ارزش یک میلیارد (۱.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال و کمتر در صورت اقتضا، شعب دیوان عالی کشور موظفانند با صدور دستور تعیین وقت رسیدگی، متهم، نماینده دستگاه کاشف و ضابط و نیز سایر اشخاصی را که حضورشان ضروری است احضار کنند. متهم می‌تواند شخصاً حاضر شود یا وکیل یا نماینده قانونی معرفی کند. واگذاری اختیار به ضابطین جهت حضور در محاکم و دفاع از صورت جلسه کشف از دو جنبه قابل بررسی است: از یک طرف واگذاری این اختیار به کاشفین و مواجهه حضوری با متهم به نوعی تضییق حقوق متهم قلمداد می‌شود؛ چرا که مجموعه مستندات کاشفین در قالب صورت جلسه کشف به مراجع قضایی ارسال شده و در این مرحله باید این حق برای متهم قائل شد که از اتهام وارده از خود دفاع کند. از طرف دیگر، حضور دستگاه کاشف و تبیین دلایل کشف و مکانیزم انجام تحقیقات مقدماتی به قاضی رسیدگی‌کننده جهت اقناع و حصول علم از وقوع یا عدم وقوع جرم موثر و راهگشاست.

از دیگر اختیارات تبعی کشف قاچاق کالا و ارز واگذاری صلاحیت تجدیدنظرخواهی از آرای متضمن برائت به دستگاه‌های کاشف و ضابط قاچاق کالا و ارز است. مطابق ماده ۵۰ مکرر ۱ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز قرارهای منع و موقوفی تعقیب و احکام صادره از دادرها و شعب مراجع رسیدگی‌کننده، علاوه بر متهم، به ستاد، دستگاه کاشف، ضابط، دستگاه مأمور وصول درآمدهای دولت و دادستان ابلاغ می‌شود. آرای برائت صادره از از طرف مراجع رسیدگی‌کننده ظرف بیست

روز از تاریخ ابلاغ، قابل اعتراض یا تجدیدنظرخواهی توسط دادستان، ستاد، دستگاه کاشف، ضابط و دستگاه مأمور است. واگذاری اختیار تجدیدنظرخواهی از آرای برائت به دستگاه کاشف خلاف اصل برائت و قاعده منع محاکمه مجدد است.^۱ در قاعده منع محاکمه مجدد افرادی که یک بار طرف دعوا قرار گرفته‌اند، نباید به اتهام همان جرم در فرایند عدالت کیفری قرار گیرند. مبای این نظریه را می‌توان در کاهش هزینه‌های تجدیدنظر و رعایت حقوق متهم تبیین کرد.

۳.۶. وجوه افتراقی تعیین تکلیف پرونده‌های قاچاق کالا و ارز

در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز برخلاف سایر جرایم سه مرجع و دستگاه کاشف برای تعیین تکلیف پرونده‌های قاچاق کالا و ارز پیش‌بینی شده است که این تعدد مراجع رسیدگی‌کننده یکی از جنبه‌های افتراقی کشف و رسیدگی به پرونده‌های قاچاق قلمداد می‌شود. حیطه صلاحیت دادسرا و دادگاه انقلاب، سازمان تعزیرات حکومتی در ماده ۴۴ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مشخص شده است؛ به‌نحوی که مطابق نص این ماده رسیدگی به جرایم قاچاق کالا و ارز سازمان‌یافته و حرفه‌ای، قاچاق کالاهای ممنوع و قاچاق کالا و ارز مستلزم حبس یا انفصال از خدمات دولتی در صلاحیت دادسرا و دادگاه انقلاب است. سایر پرونده‌های قاچاق کالا و ارز، تخلف محسوب و رسیدگی به آن در صلاحیت سازمان تعزیرات حکومتی است. برای تعیین صلاحیت دستگاه کاشف در تعیین تکلیف پرونده‌های قاچاق باید به ماده ۲۱ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مراجعه کنیم، مطابق احکام مقرر در این ماده با احراز پنج شرط توسط دستگاه کاشف کالاهای قاچاق ضبط می‌گردد. ۱. کالای مکشوفه شامل مجاز، مجاز مشروط یا یارانه‌ای یا ارز باشد. لیکن چنانچه کالا از جمله کالاهای ممنوعه باشد در هر صورت رسیدگی به آنها برعهده دادسرا و دادگاه انقلاب است. با این تفسیر صلاحیت مراجع کاشف استثنایی است بر صلاحیت سازمان تعزیرات حکومتی است نه مراجع قضایی. ۲. ارزش کالا مطابق ارزش‌گذاری خود دستگاه کاشف پنجاه میلیون ریال یا کمتر باشد. ۳. کالاهای مکشوفه نباید جزء موضوع ماده ۲۵ مکرر شامل محصولات، مصنوعات و فراورده‌های منابع طبیعی و کالاهای سلامت‌محور موضوع ماده ۲۷ یا کالاهای باشد. ۴. دستگاه کاشف باید از دستگاه‌های کاشف موضوع ماده ۳۶ قانون باشد. ۵. متخلف مرتکب تکرار تخلف موضوع ماده ۲۱ این ماده کمتر از سه مرتبه یا بیشتر نشده باشد. کلیه کالاهای قاچاق به‌غیر از کالاهای موضوع ماده ۲۱ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز پس از رسیدگی ماهوی مراجع رسیدگی‌کننده و طی شدن مراحل قانونی از جمله مراحل بدوی تجدیدنظر و در شرایطی اعاده دادرسی و محکومیت متهم کالاهای قاچاق ضبط می‌شوند، ولی کالاهای موضوع ماده ۲۱ قانون مرقوم بدون ورود به مراحل دادرسی پس از تشخیص و احراز موارد پنج‌گانه توسط دستگاه‌های کاشف ضبط می‌شوند.

۱. صالحی، محمدخلیل و علی افراسیابی، «جایگاه و حدود اختیارات دادستان در نظام رسیدگی کیفری ایران»، مجله پژوهش حقوق کیفری، دوره ۷، شماره ۲۵، ۱۳۹۷، صص ۲۰۵-۲۰۶.

۲. ماده ۲۱- (اصلاحی ۱۴۰۰/۱۱/۱۰) در صورتی که ارزش کالای قاچاق و یا ارز مکشوفه موضوع ماده (۱۸) این قانون، برابر تشخیص اولیه دستگاه کاشف معادل پنجاه میلیون (۵۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال یا کمتر باشد با قید در صورت جلسه کشف به امضای متهم می‌رسد و در صورت استنکاف، مراتب در صورت جلسه کشف قید و حسب مورد، کالا ضبط و به همراه صورت جلسه به سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی تحویل می‌شود و ارز مکشوفه به حساب مشخص شده توسط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران واریز و رونوشتی از اوراق به متهم ابلاغ می‌گردد. تبصره ۱- صاحب کالا و یا ارز می‌تواند ظرف ده روز از تاریخ ابلاغ در اداره تعزیرات حکومتی شهرستان محل کشف به این تصمیم اعتراض نماید. تا تعیین تکلیف قطعی قاچاق از سوی سازمان تعزیرات حکومتی، باید عین کالا نگهداری شود. تبصره ۲- مرتکب قاچاق موضوع این ماده در صورت تکرار برای مرتبه سوم و بالاتر علاوه بر ضبط کالا و یا ارز به جرمه نقدی موضوع ماده (۱۸) این قانون محکوم می‌گردد.

نتیجه‌گیری

قاچاق کالا و ارز و به تبع آن عرضه و فروش آنها در بازار داخلی اثرات مخرب اقتصادی، فرهنگی و امنیتی به دنبال دارد، لذا ضرورت دارد کالاهای قاچاق از پیش از مبادی تا سطح عرضه در کشور آماج انواع حملات قرار گرفته و این کالاها به سرعت کشف و تعیین تکلیف گردند. با توجه به اهمیت و ضرورت کشف قاچاق کالا و ارز قانونگذار ضوابط افتراقی خاصی را برای کشف قاچاق کالا و ارز مقرر نموده که این ضوابط با ضوابط عام ناظر به کشف سایر جرایم متفاوت است. از مهم‌ترین وجوه افتراقی کشف قاچاق کالا و ارز به تنوع زیاد دستگاه‌های کاشف قاچاق کالا و ارز برمی‌گردد که برخی از این کاشفین ضابط و برخی صرفاً کاشف قاچاق کالا و ارز محسوب می‌شوند. این تنوع از یک طرف تخصصی و علمی شدن کشف قاچاق کالا و ارز افزایش کشفیات جرایم این حوزه را به دنبال دارد و از طرف دیگر مکانیزم خاصی در کشف و تشکیل پرونده‌های قاچاق کالا و ارز ایجاد کرده است؛ به نحوی که انجام برخی از ملزومات تحقیقات مقدماتی قاچاق کالا و ارز صرفاً در صلاحیت ضابطین بوده و برخی دیگر میان ضابطین و کاشفین مشترک است. مطابق قواعد مقرر در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز ضابطین مکلف‌اند مطابق قانون آیین دادرسی کیفری عمل کنند و در مواردی که دستگاه‌های کاشف فاقد اختیارات ضابطین دادگستری باشند، موظف‌اند پس از کشف بلافاصله با تنظیم صورت جلسه کشف موضوع را جهت اقدام قانونی به ضابطین یا مراجع ذی‌صلاح اطلاع دهند. ایجاد صلاحیت تبعی برای کاشفین از جمله حضور در دادگاه و دفاع از صورت جلسه کشف به واسطه کشف صورت گرفته از دیگر وجوه افتراقی حاکم بر کشف قاچاق کالا و ارز نسبت به سایر جرایم است. این صلاحیت از دو جنبه حایز اهمیت است: از یک طرف امکان رصد پرونده از بدو کشف تا مرحله صدور حکم قطعی را برای کاشفین میسر می‌کند که این امر علاوه بر پیشگیری از انحراف پرونده از مسیر قانونی به مرجع رسیدگی جهت احراز دقیق جرم قاچاق کمک می‌نماید و از طرف دیگر به واسطه اعمال این صلاحیت توسط حقوق متهمین در معرض خطر قرار می‌گیرد؛ چرا که برخلاف سایر جرایم که دادستان به عنوان مدعی‌العموم صلاحیت پیگیری و اعتراض در جرایم عمومی است. متهمین قاچاق کالا و ارز از با انبوهی از دستگاه‌های صلاحیت‌دار مواجه‌اند که باید در تمام مراحل دادرسی در مقابل آنها به ارائه دلیل بپردازند. همچنین صلاحیت اعطایی به کاشفین در اعتراض به آرای متضمن براءت خلاف اصل براءت و قاعده منع محاکمه مجدد است؛ چراکه در قاعده منع محاکمه مجدد افرادی که یک بار طرف دعوا قرار گرفته‌اند نباید به اتهام همان جرم در فرایند عدالت کیفری قرار گیرند.

منابع

کتاب

۱. آخوندی، محمود، *آیین دادرسی کیفری، دفتر دوم: سازمان و صلاحیت کیفری*، تهران: دوران‌دیشان، ۱۳۹۴.
۲. آقازاده، علیرضا، *قاچاق کالا*، تهران: آریان، ۱۳۸۹.
۳. خالقی، علی، *آیین دادرسی کیفری*، جلد ۱، تهران: شهر دانش، ۱۳۹۹.
۴. سیاه‌بیدی کرمانشاهی، سعید و حسام ابراهیم‌وند، *محشای قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز*، تهران: مجد، ۱۳۹۷.
۵. صادق‌منش، جعفر، *ضابطان قضایی (وظایف، اختیارات و مسئولیت‌ها)*، تهران: مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضائیه، ۱۳۹۸.
۶. صادقی، محسن، *اصول حقوقی و جایگاه آن در حقوق موضوعه*، تهران: میزان، ۱۳۸۴.

مقاله

۷. اجتهادی، عبدالمجید و علی صفاری، «سیاست کیفری افتراقی در قبال قاچاق کالای سلامت‌محور»، فصلنامه پژوهش‌های دانش/انتظامی، دوره ۱۹، شماره ۷۵، ۱۳۹۶، صص ۱-۲۵.
۸. رحمدل، منصور، «قاچاق کالا و ارز از دیدگاه حقوق کیفری ایران، با تکیه بر مصوبه سال ۱۳۷۴ مجمع تشخیص مصلحت نظام»، مجله پژوهش‌های حقوقی، دوره ۵، شماره ۱۰، ۱۳۸۵، صص ۱۴۷-۱۶۹.
۹. صالحی، محمدخلیل و علی افراسیابی، «جایگاه و حدود اختیارات دادستان در نظام رسیدگی کیفری ایران»، مجله پژوهش حقوق کیفری، دوره ۷، شماره ۲۵، ۱۳۹۷، صص ۱۹۱-۲۳۰.
۱۰. طالبیان، حسین و امین الیسوند، «نقش پیشگیری اجتماعی در کاهش قاچاق کالا و ارز»، مجله کارآگاه، دوره ۸، شماره ۲۹، ۱۳۹۳، صص ۵۱-۶۹.
۱۱. معصومی، سیدعلی، «سازوکار پیشگیری و کاهش جمعیت کیفری»، مجله اقتصاد پنهان، شماره ۲۰، ۱۳۹۹، صص ۷۲-۵۶.
۱۲. نیازپور، امیرحسن، «آموزش ضابطین دادگستری در پرتو قانون آیین دادرسی کیفری»، مجله پژوهش‌های دانش/انتظامی، دوره ۲۴، شماره ۳، ۱۴۰۱، صص ۱۶۵-۱۹۱.

قوانین و مقررات

۱۳. آیین‌نامه اجرایی مواد (۵) و (۶) قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، مصوب ۱۳۹۵.
۱۴. فرمان مقام معظم رهبری در مورد مبارزه با قاچاق کالا و ارز، خطاب به رئیس‌جمهور، ۱۳۸۱.
۱۵. قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، مصوب ۱۳۹۲.

References

Books

1. Aghazadeh, Alireza, *Smuggling of Goods*, Tehran: Aryan, 2010. (in Persian)
2. Akhoundi, Mahmoud, *Criminal Procedure Code, Vol. 2: Criminal Jurisdiction and Organization*. Tehran: Dourandishan, 2015. (in Persian)
3. Khaleghi, Ali, *Criminal Procedure Code, Volume 1*, Tehran: Shahr-e Danesh, 2020. (in Persian)
4. Sadegh Manesh, Ja'far, *Judicial Officers (Duties, Authorities and Responsibilities)*. Tehran: Judiciary Press and Publications Center, 2019. (in Persian)
5. Sadeghi, Mohsen, *Legal Principles and Their Place in Statutory Law*, Tehran: Mizan, 2005. (in Persian)
6. Siah-Bidi Kermanshahi, Saeed and Hesam Ebrahim-Vand, *Annotated Commentary on the Law Against Smuggling of Goods and Currency*, Tehran: Majd, 2018. (in Persian)

Articles

14. Ejtehad, Abdolmajid and Ali Safari, "Differential Criminal Policy on Health-Related Goods Smuggling", *Quarterly Journal of Police Research*, Volume 19, Issue 75, 2017, PP 1-25. (in Persian)
15. Ma'soumi, Sayyed Ali, "Mechanisms for Prevention and Reduction of Criminal Populations", *Journal of Hidden Economy*, Issue 20, 2020, PP 56-72. (in Persian)
16. Niazpour, Amir Hassan, "Training Judicial Officers Under the Criminal Procedure Code", *Journal of Law Enforcement Knowledge Research*, Volume 24, Issue 3, 2022, pp. 165-191. (in Persian)
17. Rahmdel, Mansour, "Smuggling of Goods and Currency from the Perspective of Iranian Criminal Law, Based on the 1995 Expediency Discernment Council Resolution", *Legal Research Journal*, Volume 5, Issue 10, 2006, PP 147-169. (in Persian)

18. Salehi, Mohammad Khalil and Ali Afrasiabi, "Position and Powers of Prosecutor in Criminal Proceeding System", *Journal of Criminal Law Research*, Volume 7, Issue 25, 2019, PP 191-230. (in Persian)
19. Talebian, Hossein and Amin Alisvand, "The Role of Social Prevention in Reducing Smuggling of Goods and Currency", *Detective Magazine*, Volume 8, Issue 29, 2014, PP 51-69. (in Persian)

Laws & Regulations

24. Executive By-Law of Articles (5) and (6) of the Law on Combating Smuggling of Goods and Currency, Approved 2016. (in Persian)
25. Law on Combating Smuggling of Goods and Currency, Approved 2013. (in Persian)
26. Supreme Leader's Decree on Combating Smuggling of Goods and Currency. Addressed to the President, 2002. (in Persian)

*This page is intentionally
left blank.*